

apunta uns 200 anys més tard de veure'l aparèixer per tot arreu a Catalunya, Castella, Portugal i Galícia.

Altrament observem, 1.ª, que a la rica gamma de significats ibèrics solament contesta Itàlia amb el d'«avariciós», únic i d'aparences secundàries; 2.ª, allà té molts menys derivats (*taccagneria* ja ve del cat. i cast., en va hi cerquem creacions pròpies); 3.ª, que essent essencialment estrany al Migdia i al Nord de França, no es pot creure que el mot sigui autòcton en totes dues penínsules, i per tant hem de sospitar que va partir d'aquella on apareix en temps més antic. Si *taccagno* no es troba abans de Maquiavel i Firenzuola, per què dubtaríem d'un manlleu hispànic a Itàlia, puix que pels anys 1510-40 ja Itàlia era plena de soldats castellans i catalans, de militars espanyols, i el parlar s'hi estava amarant d'hispanismes; altrament el corrent lexical era recíproc: soldats com Torres Naharro, Juan de Valdés, Cervantes es carregaven de lèxic i semantemes italians, i d'altra banda autors italians com Buonarroti i Davanzati, els que usen *taccagno*, no gaire més tard que Firenzuola, figuren a cada pàgina del llibre de Zaccaria, entre els que rossegueu el més gran devesall de mots castellans.

Parem compte així mateix que la influència hispànica a Itàlia de cap manera no data dels temps del «Gran Capitán» († 1515), com sigui que els Catalans ja havien passat, allavors, dos segles i mig dominant Sicília i el Sud d'Itàlia; i si encara a la primeria del S. XVI, aferrats pels Borges, els súbdits romans parlaven de «llevar-se el jou català», a la primera meitat del XV la Cort d'Anfós el Magnànim havia empremtat a Nàpols una fonda i duradora influència; i el deslliurament i conquesta de Sicília sota Pere el Gran és de 1282. Recordem les obres de Benedetto Croce i Max L. Wagner.

Pel que fa a França, havia estat corrent de dir que *taquin* i la seva família eren manlleus de l'italià. Però tanmateix això no es pot conciliar amb el fet que els primers testimonis francesos n'apareixen al Bearn i Gascunya: una carta de 1377, parlant d'aquella terra, ens fa a saber que «arlot, *tacain*, bourc, veulent dire au langage du país --- garçon, truant, bastard» (Sainéan, *Sources Indig.* O, 160).

Aquí tenim la documentació més antiga en territori francès. Res en els trobadors. Devia ser per aquell temps un mot limitat al país fronterer, i poc conegut, com sigui que manquem en absolut de testimonis medievals en llengua d'oc; el més antic en un text escrit en aquest llenguatge és del gascó Pei de Garròs, que en el S. XVI, va usar *tacañ* (ell grafia així) en el sentit de «vilain, drôle» (*RFgn.* xxxii, 304, v. 57). I en efecte en gascó ha dominat sempre el sentit medieval del mot, vagament i amplemment pejoratiu: bearn. *tacan* o *tacanh* «traître, coquin, bélfitre» (*TdF*), *tacagn* «méchant, contrariant, agaçant» (Palay), aran. *tacanyè* «brutícia, brossa», St. Gaudens «*tacagnè: fétu*» (Dupleix, *Patois de S. G.*). Però aqueixa localització, estrictament gascona, indica una provinença geogràfica ben allunyada d'Itàlia.

Si s'anava repetint que el fr. *taquin* era un italia-

nisme, és perquè la seva *-k-* conservada denunciava clarament un terme manllevat, i com que apareix per primer cop el 1442 els filòlegs es reclinaren en el rutinari prejudici d'atribuir a Itàlia tots els manlleus d'aquesta època. En fi s'ha assenyalat un cas de *tacain* en el Tarn (datat de 1411 i no pas 1377, com reconeix el mateix Wartburg), però el context porta que és un mot «du pays de par-delà», evidentment al·ludint a més enllà dels Pirineus. D'ara endavant caldrà admetre la provinença hispànica del mot francès com a cosa establerta.²

Cap a l'E. d'Occitània no el sé fins al S. XVII: «Los *tacans*» 'les marauds' en el poeta montpellerenc Jacques Roudil (1670): «que lou riche, que l'usurié / crèbou de rire en ses pouninas / --- dins las cousinas / lous *tacans* gauzou en saou manjà: / e noun pensoun res qu'a loujà / l'argén que rauboun sus lur mayssa» (*RLR* I, 259). Però també aquí ens interessa de constatar que el significat és l'antic de maldat i no mesquina, com mostra encara més la poesia de Mistral: que fins al Roine havia arribat en el segle passat, però allí *tacàn de pas* més que trapelles han arribat a 'lladres de camí ral': són en *Calendau* uns «brigands» que aguaiten als passos de la muntanya (XI, 76.3); «Ramoun de Tureno, aquéu grand arlandié, / *tacàn de pas*, crèbomoustié» (trad. «détrousseur, violeateur de monastères») *Nerto* I, 68. Des d'aquí, o alhora des d'Itàlia, ha arribat modernament a Milà, on s'usa *tacoñà* «mormorare» junt amb *tacoñà*, amb nasal propagada (Salvioni, *Dial. Mod. Ci. Milano*, § 208).

A l'últim Wartburg, flairant vents desenganyats de la banda dels Alps (*RLiR* xxiv, 291-3), reconegué que en italià ve de l'ibero-romànic: això li llevava la base pel costat d'Itàlia; però tot renunciant a un origen italià del mot francès, fa un esforç rebuscat per salvar l'origen nòrdic; i amagant el cap sota l'ala per la banda hispànica, confessa «sans tenir compte des rapports avec les mots ibéro-romans»: la galdosa romanística de l'«autarquisme francès». Tot seria un mot dialectal que ha desniat en algunes fonts del NE., documentat només el 1284 i en alguns textos del S. XIV, *taquehain* «rassemblement tumultueux des ouvriers». Hi proposa una etimologia neerlandesa «construïda» i no gens clara en l'aspecte semàntic. En tot cas això ben poc lligam semàntic pot pretendre amb el fr. *taquin*, i potser tampoc no té res en comú ni amb l'ètimon del mot hispànic. Deixem oberta la possibilitat que també aquí es tracti d'un terme de la jueria internacional, que aplicat a Flandes i Picardia a confabulacions obres, hi sofrís els efectes d'una etimologia popular neerlandesa, per influència dels compostos holandesos en *-ban*.

Les indagacions per al DCEC conduïren en fi a una base sòlida per a l'etimologia; perquè abans Diez i els seus seguidors poc s'havien preocupat d'establir el sentit primer i l'àrea primitiva del mot, fins al punt de no recordar-se ni del títol de l'obra mestra de Quevedo. Per això s'entestaren a partir de l'acc. moderna 'gasiu', i pensaren sobretot en Itàlia. De Diez (*Wb.*, 312-3) és la idea de relacionar-ho amb l'a.-al. ant. *zāhi*